

۶

شاپرکی های پاسداری شاپرکی های اخلاقی

پژوهشکده تحقیقات اسلامی

شاپیستگی‌های پاسداری

۶. شاپیستگی‌های اخلاقی

تئیه‌کننده: پژوهشکده تحقیقات اسلامی

ویراستار: مسلم شوبکلائی

صفحه‌آر: حمزه زاهدی

ناشر: زمزم هدایت

چاپ: مرکز چاپ نمایندگی ولی فقیه در سپاه

نوبت چاپ: اول

تاریخ چاپ: بهار ۱۳۹۰

شمارگان: ۳۰۰۰

قیمت: ۷۰۰ تومان

شابک: ۹۷۸-۹۶۴-۰۹۳-۹

قم، میدان پلیس، بلوار شهید محلاتی، پژوهشکده تحقیقات اسلامی

فهرست

۷ مقدمه
۹	□ ۶. شایستگی‌های اخلاقی
۱۲	○ ۲۲. حسن خلق و رعایت ادب
۱۵	* ۵۶. خوش کلامی (حسن گفتار)
۱۷	* ۵۷. حسن رفتار
۲۰	○ ۲۳. پرهیز از تملق
۲۳	* ۵۸. اجتناب از تملق
۲۵	* ۵۹. تاثیر نپذیرفتن از تملق
۲۸	○ ۲۴. نداشتن حب جاه و مقام
۳۱	* ۶۰. عدم وابستگی به جاه و مقام
۳۴	○ ۲۵. وفای به عهد
۳۷	* ۶۱. پایبندی به قول و قرار
۳۹	○ ۲۶. عزت نفس
۴۲	* ۶۲. مناعت طبع
۴۴	* ۶۳. حفظ کرامت و حرمت خود

۴۶.....	○ ۲۷. رعایت اخلاق خانوادگی
۴۹	* ۶۴. تعلیم و تربیت و رسیدگی به فرزندان
۵۲	* ۶۵. حسن معاشرت با همسر و فرزندان
۵۴	* ۶۶. احترام و رسیدگی به والدین
۵۶.....	* ۶۷. صله ارحام

مقدمه

پاسداری از انقلاب اسلامی و دستاوردهای ارزشمند آن، فلسفه تأسیس سپاه پاسداران را تشکیل می‌دهد. کارنامه تابناک سپاه در دفاع از انقلاب و امت اسلامی را فناوری روز و سلاح‌ها و تجهیزات نظامی پیشرفته و مدرن رقم نزده است؛ بلکه آموزه‌ها و توانمندی‌های دینی و معنوی نقش اول را در این عرصه ایفا کرده‌اند و در فضای جدید که جبهه جهاد مقدس به جنگ تمام‌عیار نرم مبدل گشته است پاسداران باید بر حرکت خود بر مبنای بصیرت دینی، تکلیف‌گرایی مبتنی بر فرهنگ والای علوی و عاشورایی عمق و شتاب بیشتری بخشنند.

شایستگی‌های پاسداری، ظرفیت و توانایی یک پاسدار در به کارگیری مجموعه‌ای از قابلیت‌ها، توانمندی‌ها و صفات برجسته متکی بر آموزه‌های دینی برای انجام موقفيت‌آمیز و ایفای نقش برتر خود در پاسداری از انقلاب اسلامی و دستاوردهای آن است.

نهادینه شدن این شایستگی‌ها در پاسداران علاوه بر تقویت و ارتقای سطح کیفی نیروهای اجرای مطلوب مأموریت اصلی سپاه، می‌تواند محور اساسی نظمات در مدل تحول و تعالی آینده سپاه باشد. این شایستگی‌ها، هرچند با توجه به گستره مأموریت سپاه

و نگاه جامع اسلام به یک پاسدار مطلوب بسیار زیاد است لیکن در کارگروه تدوین شایستگی‌های پاسداری پس از اولویت‌بندی و نگاه کاربردی در سه حوزه اعتقادی، اخلاقی و عملی، دوازده شاخص به عنوان اولویت نخست برگریده شد و برای هر یک، معرفه‌ایی به عنوان معیارهای نشانگر هر شاخص، تبیین و سپس برای هر معرف سنجه‌هایی مشخص گردید که در حقیقت نمود عینی و ملاک‌های قابل اندازه‌گیری هر معرف به شمار می‌روند.

این شاخص‌ها و معرف‌ها همگی برگرفته از آموزه‌های دینی و منابع اسلامی؛ اعم از آیات، روایات و رهنمودهای حضرت امام خمینی و مقام معظم رهبری مذکور است.

این شاخص‌ها با علامت (□) در قالب دوازده کتاب جمع‌آوری شده و معرف‌ها با علامت (○) و سنجه‌ها با علامت (*) ذیل هر شاخص تبیین و مستندسازی شده‌اند.

در ضمن، بحث خودارزیابی و محاسبه نفس را در کتابی مستقل با عنوان «درآمدی بر شایستگی‌های پاسداری» مطرح کرده‌ایم تا پاسداران عزیز با مطالعه آن به اهمیت خودسازی و تهذیب نفس پی ببرند و آن را مبنای رشد و تعالی خویش قرار دهند.

در پایان با تشکر از همه پژوهندگان که در سال همت مضاعف و کار مضاعف با جدیت تمام و در فرصت محدود این اثر را به عنوان گام اول در تحقق خواسته‌های فوق پدید آورده‌اند، امیدواریم در پرتو عنایات و الطاف حضرت بقیة‌الله(عج) بتوانیم پاسداران واقعی برای اسلام و انقلاب اسلامی باشیم.

**پژوهشکده تحقیقات اسلامی
نمایندگی ولی فقیه درسپاه**

□ ۶. شایستگی‌های اخلاقی

تبیین

کلمه اخلاق جمع خُلق و خُلق شکل درونی انسان است. چنانکه خلق شکل ظاهری و صوری اشیاء است. ملکات و صفات روحی و باطنی که در انسان است اخلاق نامیده می‌شود و به اعمال و رفتاری که از این خُلقیات ناشی می‌گردد نیز اخلاق می‌گویند. اخلاق انسان بر دو نوع است:

۱. فطری و طبیعی
۲. اکتسابی و اختیاری.

شایستگی‌های اخلاقی، فضایل و ملکاتی است که آن را محاسن اخلاق می‌نامند که با ریاضت‌های علمی و عملی به دست می‌آید مانند: حسن خلق و رعایت ادب، پرهیز از تملق، نداشتن حب جاه و مقام، وفای به عهد، عزّت نفس و...^۱

۱. اخلاق عملی، مهدوی کنی، ص ۱۳.

مستندات

الف - آیات

انکَ لَعْلَىٰ خُلُقٍ عَظِيمٍ. (قلم: ۴)

همانا تو صاحب اخلاق عظیم و برجسته‌ای هستی.

ب - روایات

۱. نبی مکرم اسلام ﷺ :

بُعِثْتُ لِأَنْتَمْ مَكَارِمَ الْأَخْلَاقِ.^۱

همانا من برانگیخته شدم تا فضایل اخلاقی را به کمال

رسانم.

۲. امام علیؑ :

لَوْكُنَا لَا تَرْجُوا جَنَّةً وَلَا نَخْشِي نَارًا وَلَا تَوَابًا وَلَا عِقَابًا لَكَانَ

يَبْغِي لَنَا إِنْ تُطَالِبَ بِمَكَارِمَ الْأَخْلَاقِ فَإِنَّهَا مِمَّا تَدْلُّ عَلَىٰ

سَبِيلِ النَّجَاحِ.^۲

اگر به بهشت و ثواب (آخرت) امیدوار نباشیم و از آتش

و عذاب (جهنم) نهراسیم، باز هم شایسته است

که فضیلت‌های اخلاقی را طلب کنیم؛ زیرا فضایل

اخلاقی، از چیزهایی است که ما را به راه رستگاری

هدایت می‌کند.

۱. نهج الفصاحه، ص ۱۹۱، ح ۹۴۴.

۲. مستدرک الوسائل، ج ۱۱، ص ۱۹۳.

۳. امام صادق ع:

عَلَيْكُمْ بِمَكَارِمِ الْأَخْلَاقِ فَإِنَّ اللَّهَ عَزُّ وَجَلُّ يُعِبُّهَا وَإِيَّاكُمْ وَمَذَامُ الْأَفْعَالِ فَإِنَّ اللَّهَ عَزُّ وَجَلُّ يُغْضُبُهَا.^۱

بر شما باد به مکارم اخلاق زیرا خدای عز و جل آنها را
دوست دارد و دور باشید از اخلاق بد که خدا آنها را
دشمن دارد.

ج - رهنمودها

امام خمینی ر:

از اموری که لازم است شما به آن توجه کنید این است
که چون سپاه نهادی است نوپا و مسئولیت حفظ انقلاب
رابه عهده دارد، باید از جهت اخلاق نمونه باشد و با همه
مردم و سایر قوا برخورد اسلامی بنماید.^۲

مقام معظم رهبری:

اخلاقیات نادرست را در خودمان کشف کنیم... درباره
خودمان دچار خودشیفتگی نشویم. عیب‌هایمان را
ببینیم و آنها را مثل فهرستی مقابل خودمان قرار دهیم.^۳

۱. بحار الانوار، ج ۶۶، ص ۳۷۰.

۲. صحیفه نور، ج ۱۷، ص ۲۰۸.

۳. خطبه‌های نماز عید فطر، ۱۱/۱۲/۷۳.

○ ۲۲. حسن خلق و رعایت ادب

تبیین

حسن خلق عبارت است از خوش‌رویی، خوش‌رفتاری،
حسن معاشرت و برخورد پستنده با دیگران.

مستندات

الف - آیات

۱. وَإِذَا أَخْدَنَا مِيقَاتَنِي إِسْرَائِيلَ لَا تَعْمَلُونَ إِلَّا اللَّهُ وَبِالْوَالِدَيْنِ
إِحْسَانًا وَذِي الْقُرْبَى وَالْيَتَامَى وَالْمَسَاكِينِ وَقُولُوا لِلنَّاسِ
حُسْنًا وَأَقِيمُوا الصَّلَاةَ وَآتُوا الزَّكَاةَ ثُمَّ تَوَلَّتُمُ إِلَّا قَلِيلًا مِنْكُمْ
وَأَنْتُمْ مُغْرِضُونَ. (بقره: ۸۳)

و (یاد کنید) آنگاه را که از بنی اسرائیل پیمان گرفتیم
که جز خداوند را نبرستید و با پدر و مادر و خویشاوند و
یتیمان و بیچارگان نیکی کنید و با مردم سخن خوب
بگویید و نماز را بر پا دارید و زکات بدھید؛ پس جز
اندکی از شما، پشت کردید در حالی که رویگردان بودید.

۲. فِيمَا رَحْمَةٌ مِّنَ اللَّهِ لِنَتَ لَهُمْ وَلَوْ كُنْتَ فَطَّا غَلِيلَظَّ الْقُلُبِ
لَا نَفَضُوا مِنْ حَوْلِكَ فَاغْفُ عَنْهُمْ وَاسْتَغْفِرُ لَهُمْ وَشَارِذُهُمْ فِي
الْأَمْرِ فَإِذَا عَزَمْتَ فَتَوَكَّلْ عَلَى اللَّهِ إِنَّ اللَّهَ يُحِبُّ الْمُتَوَكِّلِينَ.

(آل عمران: ۱۵۹)

پس با بخشایش از (سوی) خداوند با آنان نرمخوبی ورزیدی و اگر درشتخوبی سنگدل می‌بودی از دورت می‌پراکندند؛ پس آنان را ببخشای و برای ایشان آمرزش بخواه و با آنها در کار، رایزنی کن و چون آهنگ (کاری) کردی به خداوند توکل کن که خداوند توکل‌کنندگان را دوست دارد.

ب - روایات

۱. پیامبر اکرم ﷺ :

اَنِّي لَامِنْحُ وَلَا اُقُولُ الْاَحْقَادَ!

من شوخي می‌کنم، ولی جز سخن حق نمی‌گویم.

۲. و نیز آن حضرت ﷺ :

الْإِسْلَامُ حُسْنُ الْخُلُقِ.^۲

اسلام خوش خلقی است.

۳. امام علیؑ :

رَأْسُ الْاِيمَانِ حُسْنُ الْخُلُقِ وَالتَّحَلَّى بِالصَّدْقِ.^۳

خوش اخلاقی و به راستی آراسته بودن، سر ایمان است.

۱. بحار الانوار، ج ۱۶، ص ۲۹۸.

۲. میزان الحكمه، ج ۳، ص ۱۳۷.

۳. شرح غرر الحكم، آمدی، ج ۴، ص ۵۳.

۴. و نیز همان امام ﷺ:

اَكْمَلُكُمْ اِيمَانًا اَخْسَنُكُمْ اَخْلَاقًا.^۱

کامل‌ترین شما از نظر ایمان نیکوترین شما از حیث
اخلاق است.

ج - رهنمودها

امام خمینی رهنما فرمود:

حسن خلق موجب کمال ایمان و نقل میزان و دخول در
جهان است، سوء خلق به عکس آن، ایمان را فاسد و
انسان را به عذاب الهی مبتلامی کند.^۲

مقام معظم رهبری فرمود:

شما بسیجی‌ها باید به گونه‌ای رفتار کنید که احترام و
محبت مردم جلب شود. شما باید نمونه اخلاق و تواضع
و مهربانی و رعایت مقررات باشید.^۳

۱. بحار الانوار، ج ۷۱، ص ۳۸۷.

۲. چهل حدیث، ص ۵۱۳، حدیث ۲۹.

۳. سخنرانی در مراسم بیعت جمع کثیری از بسیجیان نمونه، ۱۳۶۸/۴/۶.

* ۵۶. خوش کلامی (حسن گفتار)

الف - آیات

۱. إِذْهَبَا إِلَى فِرْعَوْنَ إِنَّهُ طَغَىٰ ۝ فَقَوْلًا لَهُ قَوْلًا لَيْلَةُ يَتَذَكَّرُ
أُوْيَخْشِي. (طه: ۴۳-۴۴)

به سوی فرعون بروید که سرکشی کرده است، با او به آرامی و نرمی سخن بگویید، باشد که پند گیرد.

۲. وَعَبَادُ الرَّحْمَنِ الَّذِينَ يَمْسُونَ عَلَى الْأَرْضِ هُونَاً وَإِذَا
خَاطَبُهُمُ الْجَاهِلُونَ قَالُوا سَلَامًا. (فرقان: ۶۳)

پند گان خدا کسانی هستند که در روی زمین با فروتنی گام بر می دارند و هرگاه مردم جا هل آنان را [به زشتی] صدا کنند با سخن مسالمت آمیز [وزبان خوش] پاسخ می دهند.

۳. وَاقْصِدْ فِي مَسْيِكْ وَاغْضُضْ مِنْ صَوْتِكْ إِنْ أَنْكَرَ
الْأَصْوَاتِ لَصَوْتُ الْحَمِيرِ. (لقمان: ۱۹)

در رفتارت راه میانه را برگزین و آوازت را فرو آر، زیرا ناخوش ترین بانگ ها بانگ خران است.

ب - روایات

امام صادق^ع در پاسخ از حدو مرز حُسن خلق فرمود:

تَلِئِنْ جَانِبَكَ وَطَبِّبْ كَلَامَكَ وَتَلْقَى آخَاكَ بِبَشْرٍ حَسَنٍ.^۱

نرم خو و خوش کلام باشی و با برادرت با گشاده رویی
برخورد کنی.

ج - رهنمودها

امام خمینی^{ره}:

در وسائل، از مجالس شیخ طوسی -رحمه الله- سند به
ابی ذر رساند که پیغمبر خدا -علیه السلام- در جمله
وصیت‌های خود به او فرمود: ای ابوذر گفتار خوب بهتر
است از سکوت و سکوت بهتر است از گفتار شر. ای اباذر
واگذار کلام زیادی را و بس است تورا از سخن، آنچه تو
را به حاجت برساند.^۲

مقام معظم رهبری:

اگر رفتار خوب در کنار گفتار خوب نباشد، صدق گفتار
خوب برای مخاطب ثابت نخواهد شد و آن تأثیری که ما
به آن نیاز داریم، به وقوع نخواهد پیوست.^۳

۱. معانی الاخبار، ج ۱، ص ۲۵۳.

۲. شرح حدیث جنود عقل و جهل، ص ۲۹۲.

۳. سخنرانی در دیدار جمع کثیری از اقشار مردم شهرهای شاهروд، خلخال و...، ۱۳۶۸/۷/۱۹.

* ٥٧. حسن رفتار

مستندات

الف - آیات

١. اتَّمَرُونَ النَّاسَ بِالْبَرِّ وَ تَنْسَوْنَ أَنفُسَكُمْ وَ أَنْتُمْ تَتَلَوَّنَ
الْكِتَابَ أَفَلَا تَعْقِلُونَ. (بقره: ٤٤)

آیا مردم را به نیکی دعوت می کنید و خودتان را
فراموش می نمایید؛ با این که شما کتاب آسمانی
(تورات) را می خوانید؟ چرا نمی اندیشید؟

٢. ادْعُهُ بِالَّتِي هِيَ أَحْسَنُ السَّيِّئَةَ نَحْنُ أَعْلَمُ بِمَا يَصْفُونَ.

(مؤمنون: ٩٦)

بدی را با روشی که نیکوتر است دور کن، ما به آنچه
وصف می کنند داناتریم.

٣. وَ لَا تَسْتَوِي الْحَسَنَةُ وَ لَا السَّيِّئَةُ ادْعُهُ بِالَّتِي هِيَ أَحْسَنُ فَإِذَا
الَّذِي بَيْنَكُ وَ بَيْنَهُ عَدَاوَةً كَانَهُ وَلِي حَمِيمٌ. (فصلت: ٣٤)

نیکی با بدی برابر نیست؛ به بهترین شیوه (دیگران را ز
چالش با خود) باز دار ناگاه آن کس که میان تو و او
دشمنی است چون دوستی مهربان می‌گردد.

ب - روایات

۱. امام صادق ع :

كُوْنُوا دُعَةَ النَّاسِ بِغَيْرِ الْسِّتْكِمْ ^۱

با غیر زبان، مردم را به سوی نیکی هافراخوانید.

۲. و نیز همان حضرت ع :

با مردم معاشرت داشته باشد، در اجتماعاتشان شرکت
کنید و آنها را در کارها یاری نمایید، منزوی نشوید و
از جامعه کناره نگیرید و با آنان چنان سخن بگویید که
خدا فرموده است: «و قُولُوا لِلنَّاسِ حُسْنًا». با مردم به
خوبی سخن بگویید.^۲

ج - رهنمودها

امام خمینی ره :

پیغمبر اکرم - صلی الله علیه وآلہ وسلم - نبی رحمت بود
و با مردم به رحمت رفتار می‌فرمود.^۳

۱. وسائل الشیعه، ج ۱۱، ص ۱۹۴.

۲. مستدرک الوسائل، میرزا حسین نوری طبرسی، ج ۸، ص ۳۱۴.

۳. تفسیر سوره حمد، ص ۲۲۲.

مقام معظم رهبری:

شما برادران عزیزی که در بخش‌های گوناگون دولتی و
قوه قضائیه مشغول کار هستید، یکی از اولین تعلیماتتان
به زیرستان و چیزی که از آن مؤاخذه می‌کنید باید
رفتار خوش با مردم باشد.^۱

۱ . سخنرانی در دیدار با مسئولان و کارگزاران نظام جمهوری اسلامی ایران، ۱۳۶۹/۹/۱۴.

○ ۲۳. پرهیز از تملق

تبیین

ثنا گفتن و تمجید دیگران بیش از حد شایستگی و لیاقت تملق و چاپلوسی است.

مستندات

الف - آیات

مَنْ كَانَ يَرِيدُ الْعِزَّةَ فَلَلَّهِ الْعِزَّةُ جَمِيعاً... (فاطر: ۱۰)
هر که عزت می خواهد (بدان که) عزت همگی از آن خداست.

ب - روایات

۱. امام علی علیه السلام:

حُبُّ الْأَطْرَاءِ وَالْمَدْحُونُ مِنْ أَوْتَقِ فُرَصِ الشَّيْطَانِ.^۱

۱. شرح غرر الحكم، ج ۳، ص ۳۹۶.

خوش داشتن تملق و ستایش، از مطمئن‌ترین
فرصت‌های شیطان است.

۲. همچنین آن حضرت ^{علیه السلام}:

اَيَاكَ اَنْ تُتْنِي عَلَى احَدٍ بِمَا لَيْسَ فِيهِ فَانْفِعْلَهُ يُصَدِّقُ عَنْ
وَصْفِهِ وَيُكَذِّبُكَ.^۱

از تملق‌گویی فرد بپرهیز، زیرا کردارش، حقیقتش را
روشن و تورا تکذیب [رسوا] می‌سازد.

۳. و نیز:

النَّنَاءُ بِأَكْثَرِ مِنِ الْاسْتِحْفَاقِ مَلَقٌ...^۲

تعریف بیش از استحقاق چاپلوسی است.

ج - رهنمودها

امام خمینی ^{رض}:

مبدأ تملق، خودخواهی و اجتناب از حق است. پس
به وقوع پیوست که تواضع از حق و خلق، از لوازم
فطرت مخموره است و از اینجا معلوم می‌شود که تکبر
و تملق، هر دو از فطرت محظوظ است؛ زیرا انسان که
به حجاب‌های نفسانیه محجوب شد و خودبینی
و خودخواهی بر او حکومت کرد، این خودبینی مبدأ
شود که برای خود، کمالات بسیاری ثابت کند.^۳

۱. همان ج ۲، ص ۳۱۰.

۲. نهج البلاغه، حکمت ۳۴۷.

۳. شرح حدیث جنود عقل و جهل، ص ۳۵۴.

مقام معظم رهبری:

یکی از خصوصیات امیرالمؤمنین در سلوک سیاسی اش
این بود که از مردم جدا - نه به صورت تعارف -
درخواست می‌کند که با او متملقانه حرف نزنند
چاپلوسی نکنند تصنع در برخورد با او به خرج ندهند.^۱

* ۵۸. اجتناب از تملق

مستندات

الف - آیات

وَالَّذِينَ هُمْ عَنِ اللَّغْوِ مُعْرِضُونَ. (مؤمنون: ۳)

و آنها که از بیهودگی روی گرداند.

ب - روایات

۱. امام علیؑ :

مادح الرَّجُلِ بِمَا لَيْسَ فِيهِ مُسْتَهْزِءٌ بِهِ.^۱

ستایشگر ناچر، مسخره کننده فرد است.

۲. و نیز همان حضرتؑ :

الثَّنَاءُ بِأَكْثَرِ مِنَ الْأَسْتِحْقَاقِ مَلَأَ وَالتَّقْصِيرُ عَنِ الْأَسْتِحْقَاقِ عَىٰ^۲

اوْ حَسَدٌ.^۲

۱. شرح غرر الحكم، ج ۲، ص ۱۲۸.

۲. نهج البلاغه، حکمت ۳۴۷.

تعريف بیشتر از استحقاق، چاپلوسی و کمتر از آن،
ناتوانی یا حسدورزی است.

ج - رهنمودها

امام خمینی رهبر انقلاب اسلامی:

کسی را تصرفی در مملکت مالک الملوك نیست پس
اینقدر برای چند روزه دنیا و شهوات محدوده موقعه از
خلق بی‌همه‌چیز تملق مگو.^۱

مقام معظم رهبری:

گاهی به جای برنامه‌ریزی برای جوانان، تملق آنها گفته
می‌شود. من دوست ندارم وقتی با جوانان مواجه می‌شویم،
دایم به به و چه چه کنیم و از محسنات آنها بگوییم. این
 فقط امواج هوا و لفاظی است؛ به اینها احتیاجی نیست.
 متأسفانه جمعی به این اشکال دچارند.^۲

۱. چهل حدیث، ص ۲۵۷.

۲. بیانات در دیدار جوانان و فرهنگیان رشت، ۱۳۸۰/۲/۱۲.

* ٥٩. تأثیر نپذیرفتن از تملق

تبیین

باید توجه داشته باشیم که از چاپلوسان و متملقان تأثیر نپذیریم چون آنها دشمنان ما هستند و هرگاه منافعشان اقتضا کند نه تنها از ما ستایش نمی‌کنند، بلکه بدگویی خواهند کرد.

مستندات

الف - آیات

وَالَّذِينَ لَا يَشْهُدُونَ الزُّورَ وَ إِذَا مَرُوا بِاللُّغْوِ مَرُوا كَرَامًا.

(فرقان: ٧٢)

و آنان که گواهی دروغ نمی‌دهند و چون بر یاوه بگذرند بزرگوارانه می‌گذرند.

ب - روایات

۱. امام علیؑ فرمود:

مَنْ سَأَتَرَكَ عَيْكَ وَغَابَكَ فِي غَيْكَ فَهُوَ الْعَدُوُّ فَاحْذَرْهُ.^۱

کسی که [حضوری] عیب تورا بپوشاند و چاپلوسوی کند ولی پشت سر از تو عیب جویی کند، دشمن توست، از او بپرهیز.

۲. همچنین می‌فرماید:

إِيَّاكَ وَ... حُبُّ الْأَطْرَاءِ فَإِنَّ ذَلِكَ مِنْ أَوْتَقْ فُرَصِ الشَّيْطَانِ فِي
نَفْسِهِ لِيُمْحَقَّ مَا يَكُونُ مِنْ إِحْسَانِ الْمُحْسِنِ.^۲

مباداً تملق و ستایش را دوست بداری زیرا آن در نزد شیطان محکم‌ترین فرصتی است برای پایمال کردن نیکی نیکوکاران.

ج - رهنمودها

امام خمینی^{رض}:

یک وقت رذیله حب دنیا و جذبه طلب شرف و جاه، انسان را به تواضع و امیداره، این خلق تواضع نیست، این تملق و چاپلوسوی است، و از رذایل نفسانیه است. صاحب این خلق، از فقر اتواضع نکند مگر آنکه در آنها طمعی داشته باشد.^۳

۱. شرح غررالحكم، ج ۵، ص ۳۵۹.

۲. نهج البلاغه، نامه ۵۳.

۳. چهل حدیث، ص ۱۰۰.

مقام معظم رهبری:

یکی از خصوصیات امیرالمؤمنین در سلوک سیاسی اش این بود که از مردم جداً - نه به صورت تعارف - درخواست می‌کند که با او متملقانه حرف نزنند، چاپلوسی نکنند، تصنع در برخورد با او به خرج ندهند. در وسط یکی از خطبه‌های امیرالمؤمنین - که یکی از آن خطبه‌های بلیغ و عجیب امیرالمؤمنین است - یک نفری بلند شد، شروع کرد تعریف و تمجید از امیرالمؤمنین از سخن و از مطالب آن حضرت، بنا کرد تمجید کردن و ثنا کردن بر امیرالمؤمنین. حرفهای او که تمام شد، حضرت رو کرد به او، تقریباً به همان اندازه‌ای که صحبت کرده بود - آنچه که انسان توی نهج‌البلاغه و در آن مقداری که سید رضی انتخاب کرده، می‌بیند - در نصیحت این مرد صحبت کرد که با من اینجوری حرف نزنید.^۱

۱. خطبه‌های نماز جمعهٔ تهران، ۱۳۸۸/۶/۲۰.

○ ۲۴. نداشتن حب جاه و مقام

تبیین

مقام طلبی به معنای به دست آوردن منزلت در دل مردم است؛ به این شکل که آنان را به کمال حقیقی خود یا شبیه به آن از قبیل: علم، عبادت، تقوا، زهد، شجاعت، سخاوت، قدرت، مدیریت و مانند آن، معتقد سازد تا از او فرمان ببرند. این صفت موجب تباہی انسانها می‌شود؛ از این رو، باید از آن دوری جست.

مستندات

الف - آیات

تُلْكَ الدَّارُ الْآخِرَةُ تَجْعَلُهَا لِلَّذِينَ لَا يُرِيدُونَ عُلُوًّا فِي الْأَرْضِ وَ
لَا فَسَادًا... (قصص: ۸۳)

آن سرای آخرت را برای کسانی قرار می‌دهیم که در صدد برتری جویی در زمین و فساد برپایند.

ب - روایات

امام رضا علیه السلام:

ما ذِئْبَانِ ضَارِيَانِ فِي غَنَمٍ قَدْ تَفَرَّقَ رُعَاوُهَا بِأَضَرٌّ فِي دِينِ
الْمُسْلِمِ مِنَ الرِّيَاسَةِ.^۱

ریاست طلبی برای دین مسلمان، زیانبارتر از دو گرگ
درنده در میان گله گوسفندی است که از چوپانهایش
جدا شده است.

ج - رهنمودها

امام خمینی رهبر انقلاب:

آنان که حب مال و ریاست و شرف در دل آنها است، در
خواب نیز مطلوب خود را می‌بینند و در بیداری به فکر
محبوب خود بسر می‌برند.^۲

مقام معظم رهبری:

ما فقط به مردم نمی‌گوییم که نماز بخوانید و روزه
بگیرید؛ ما به مردم می‌گوییم که تقوا و ورع و زهد داشته
باشید، دلبستگی به مال دنیا و مقام نداشته باشید،
هدفتان در همه امور خدا باشد. ما این را به مردم

۱. مستدرک الوسائل، ج ۱۱، ص ۳۸۱.

۲. آداب الصلوة، ص ۴۸.

می‌گوییم، پیام دین که به وسیله شما و همه روحانیون
به مردم داده می‌شود، اینهاست دیگر. بنابراین، خود ما
بایستی عامل ترین باشیم.^۱

۱. سخنرانی در مراسم عمامه‌گذاری گروهی از طلاب، ۱۳۶۸/۱۰/۲۶.

* ۶۰. عدم وابستگی به جاه و مقام

تبیین

دین مقدس اسلام، جاه طلبی را به شدت مورد نکوهش قرار داده و پیروان خویش را از آلوده شدن به آن برهزد داشته است. از جهان بینی توحیدی بر می‌آید که جاه طلبی و برتری جویی، با توحید و یگانه‌پرستی سازگار نیست و ریاست طلب در مسیر شرک و کفر گام بر می‌دارد، چنان که شیطان با ادعای برتری بر آدم، به کفر گرایید و از درگاه الهی رانده شد.

مستندات

الف - آیات

۱. مَنْ كَانَ يُرِيدُ الْحَيَاةَ الدُّنْيَا وَ زَيَّنَهَا... ۰۵۰ اولئكَ الَّذِينَ يَأْيُسُونَ

لَهُمْ فِي الْآخِرَةِ أَلَا النَّارُ... (هود: ۱۵-۱۶)

هر کس، طالب زندگی دنیا و زینت آن باشد... اینان کسانی هستند که در آخرت، سهمی جز دوزخ نخواهند داشت.

ب- روایات

۱. رسول گرامی اسلام عليه السلام جاه طلبی را نخستین انگیزه عصیان و تمرد در برابر خدا دانسته، می فرماید:

اولُّ ما عَصَى اللَّهُ تَبَارَكَ وَتَعَالَى لِسِتْ حِصَالٍ: حُبُ الدُّنْيَا وَ حُبُ الرِّيَاسَةِ...^۱

خداؤند، برای نخستین بار به خاطر شش خصلت نافرمانی شد: دنیادوستی و ریاست طلبی و....

۲. امام صادق عليه السلام :

فَشَعَّبَ مِنْ ذَلِكَ حُبُ النِّسَاءِ وَ حُبُ الدُّنْيَا وَ حُبُ الرِّيَاسَةِ.^۲

شهوت پرستی، دنیادوستی و ریاست طلبی، از حسد نشأت می گیرد.

۳. امام علی عليه السلام :

حُبُ الرِّيَاسَةِ رَأْسُ الْمِحْنِ.^۳

سختی‌ها و مشکلات آغاز آن با دوست داشتن ریاست است.

ج- رهنمودها

امام خمینی رهنما :

پسرم! از زیر بار مسئولیت انسانی - که خدمت به حق در صورت خدمت به خلق است - شانه خالی مکن، که

۱. بحار الانوار، ج ۶۶، ص ۳۱۳.

۲. اصول کافی، ج ۲، ص ۱۳۰.

۳. شرح غرر الحکم، ج ۷، ص ۳۷۶.

تاخت و تاز شیطان در این میدان کمتر از تاخت و تاز
در بین مسئولین و دست‌اندرکاران نیست و دست و پا
برای به دست آوردن مقام، هر چه باشد؛ چه مقام
معنوی و چه مقام مادّی، مزن به عذر آنکه می‌خواهم به
معارف الهی نزدیک شوم یا خدمت به عباد‌الله نمایم،
که توجه به آن از شیطان است، چه رسد به کوشش
برای به دست آوردن آن.^۱

مقام معظم رهبری:

جاه‌طلبی‌های غلط و نامشروع، آنچنان که در دنیای
غرب مطرح است، عواملی هستند که کاخ آرمانی
انقلاب و اسلام و هر حقیقتی را ویران می‌کنند.^۲

۱. نقطه عطف، ص ۱۶-۱۷.

۲. بیانات در دیدار فرماندهان و اعضای سپاه پاسداران انقلاب اسلامی به مناسبت روز
پاسدار، ۱۵/۱۰/۱۳۷۳.

○ ۲۵. وفای به عهد

تبیین

وفای به عهد و پیمان یکی از فرایض و از جمله آداب معاشرت و حسن سلوک با مردم و از مصادیق مهم شایستگی‌های اخلاقی است که باید همیشه مورد توجه قرار گیرد. ارزش وفای به عهد هنگامی آشکار می‌شود که آثار فردی و اجتماعی آن در نظر گرفته شود و آسیب‌های ناشی از پیمان‌شکنی در جامعه مورد بررسی قرار گیرد.

مستندات

الف - آیات

۱. وَالَّذِينَ هُمْ لِاماناتِهِمْ وَعَاهَدُهُمْ رَاعُونَ. (مؤمنون: ۸)

مؤمنان کسانی‌اند که امانت‌ها و عهد خود را مراعات می‌کنند.

۲....وَأَوْفُوا بِالْعَهْدِ إِنَّ الْمُهَنْدَ كَانَ مَسْئُولًا. (اسراء: ۳۴)

به پیمان (خویش) وفا کنید؛ (زیرا) که از آن، سؤال خواهد شد.

ب - روایات

۱. رسول اکرم ﷺ :

لَا دِينَ لِمَنْ لَا عَهْدَ لَهُ.^۱

آن کس که به پیمانش و فدادار نیست، دین ندارد.

۲. امیر مؤمنان ع :

مَنْ وَرَدَ مَنَاهِلَ الْوَفَاءِ رَوَى مِنْ مُشَارِبِ الصُّفَاءِ.^۲

کسی که آب‌شخور وفا را دریابد، از زلال صفا
سیراب گردد.

۳. امام صادق ع :

ثَلَاثَةٌ لَا عَذْرٌ لِأَحَدٍ فِيهَا: أَدَاءُ الْأَمَانَةِ إِلَى الْبَرِّ وَالْفَاجِرِ
وَالْوَفَاءُ بِالْعَهْدِ لِلْبَرِّ وَالْفَاجِرِ وَبِرُّ الْوَالِدَيْنِ بَرِّيْنِ كَانَا
أُوفَاجِرَيْنِ.^۳

در سه چیز هیچ بهانه‌ای از کسی پذیرفته نیست (و همه
باید به آن‌ها عمل کنند): ادائی امانت به صاحب‌ش چه
نیکوکار باشد و چه بدکار، وفا به پیمان در برخورد با
نیکوکار و بدکار و نیکی به پدر و مادر چه نیکوکار باشند،
چه بدکار.

۱. بحار الانوار، ج ۷۵، ص ۹۶.

۲. شرح غرر الحکم، ج ۵، ص ۴۶۴.

۳. بحار الانوار، ج ۷۵، ص ۹۲.

ج - رهنمودها

مقام معظم رهبری:

عرض ما به شما برادران و خواهران عزیز - که مسئولان
کشور و متصدیان امور اداره این ملت بزرگ هستید -
این است که بیایید همه به وظایف سنگینی که خدای
متعال بر دوش یکایک ما گذاشت، عامل تر و به عهد
خودمان با خدا پایبندتر بشویم.^۱

۱. بیانات رهبر معظم انقلاب اسلامی در دیدار مسئولان و کارگزاران نظام جمهوری اسلامی، ۱۳۸۵/۷/۱۸.

* ٦١. پایبندی به قول و قرار

مستندات

الف - آیات

١. وَأَذْكُرْ فِي الْكِتَابِ اسْمَاعِيلَ أَنَّهُ كَانَ صَادِقَ الْوَعْدِ. (مریم: ٥٤)

در این کتاب، اسماعیل را یاد کن، همانا او در وعده اش راستگو و باوفا بود.

٢. الَّذِينَ يُوْفُونَ بِعَهْدِ اللَّهِ وَلَا يَنْقُضُونَ الْمِيَاتِقَ. (رعد: ٢٠)

آنها کسانی هستند که به عهد الهی وفا می کنند و پیمان رانمی شکنند.

٣. يَا أَيُّهَا الَّذِينَ آمَنُوا اوْفُوا بِالْعَهْدِ. (مائده: ١)

ای کسانی که ایمان آورده اید، به پیمانها وفا کنید.

ب - روایات

۱. امام علیؑ:

انْجَازُ الْوَعْدِ مِنْ دَلَالَتِ الْمَجْدِ.^۱

و فانمودن به وعده نشانه مجد و بزرگی است.

۲. پیامبر اسلام ﷺ:

مَنْ كَانَ يُؤْمِنُ بِاللَّهِ وَالْيَوْمِ الْآخِرِ فَلَيْفِ إِذَا وَعَدَ.^۲

کسی که به خدا و روز واپسین ایمان دارد باید به
وعده اش وفا کند.

۳. امام علیؑ:

لَيْسَ الْمُسْلِمُ بِالْخَائِنِ إِذَا أَتَمْنَ وَلَا بِالْمُخْلِفِ إِذَا وَعَدَ.^۳

مسلمان هرگاه امین شمرده شود، خیانت نمی‌ورزد و
هرگاه وعده بددهد تخلّف نمی‌کند.

۱. شرح غررالحكم، ج ۲، ص ۱۶۱.

۲. اصول کافی، ج ۲، ص ۳۶۴.

۳. بحارالانوار، ج ۷۷، ص ۳۹۸.

○ ۲۶. عزت نفس

تبیین

از اموری که رعایت آن بر هر مسلمانی لازم است موضوع بلند طبعی و آزادگی و بریدن طمع و امید از مقام و ثروت دیگران است. بارعایت این اصل اساسی است که شخصیت و عزت و شرف انسان محفوظ می‌ماند و انسان می‌تواند سر بلند و به دور از بندگی این و آن زندگی کند و از شرک رهایی یابد.

مستندات

الف - آیات

۱. مَنْ كَانَ يُرِيدُ الْعِزَّةَ فَلَلَّهِ الْعِزَّةُ جَمِيعاً. (فاطر: ۱۰)

هر کس عزت می‌خواهد (باید از خدا بگیرد؛ زیرا) همه عزت از آن خداست.

۲. وَلِلَّهِ الْعِزَّةُ وَلِرَسُولِهِ وَلِلْمُؤْمِنِينَ. (منافقون: ۸)

عزت برای خدا و رسول او و برای اهل ایمان است.

۳. وَ لَا تَهْنُوا وَ لَا تَحْزَنُوا وَ اتَّمُ الْأَعْلَوْنَ إِنْ كُنْتُمْ مُؤْمِنِينَ.

(آل عمران: ١٣٩)

و سست نشوید و غمگین نگردید و شما برترید اگر
ایمان داشته باشید.

ب - روایات

١. امام باقر علیه السلام:

إِنَّ اللَّهَ عَرَّوَ جَلَّ أَعْطَى الْمُؤْمِنَ ثَلَاثَ خَصَالٍ؛ الْعِزَّةُ فِي الدُّنْيَا
وَالدِّينِ وَالْقُلْجُ فِي الْآخِرَةِ وَالْمَهَابَةُ فِي صُدُورِ الْعَالَمِينَ.^١
خداؤند بزرگ، سه چیز را به مؤمن، عطا کرده است:
عزت در دنیا و دین، رستگاری در آخرت و هیبت در دل
جهانیان.

٢. امام صادق علیه السلام:

إِنَّ اللَّهَ تَبَارَكَ وَ تَعَالَى فَوْضَ الْمُؤْمِنِ كُلَّ شَيْءٍ إِلَّا
إِذْلَالَ نَفْسِيهِ.^٢

خداؤند متعال اختیار همه چیز را به مؤمن سپرده است
جز خوار ساختن خودش را.

٣. امام علی علیه السلام:

أَكْرِيمْ نَفْسَكَ عَنْ كُلِّ دَيْنٍ وَ إِنْ ساقَتْكَ إِلَى الرَّغَائِبِ فَانْكَ لَنْ
تَعْتَاضَ بِمَا تَبْذُلُ مِنْ نَفْسِكَ عَوْضًا.^٣

١. بحار الانوار، ج ٦٨، ص ١٦.

٢. وسائل الشیعه، ج ١١، ص ٤٢٤.

٣. نهج البلاغه، فیض الاسلام، نامه ٣١، قسمت ٤٦، ص ٩٢٩.

فرزندم خویشن را از هرگونه پستی (منزه و) بزرگ دار
گرچه (آن پستی) تو را به خواسته‌هایت برساند زیرا
به جای آنچه که از (آبرو و شخصیت) خود از دست
می‌دهی چیزی را به دست نخواهی آورد.

ج - رهنمودها

امام خمینی^۱:

باید دانست که تواضع با تملق، و تکبّر با عزّت نفس
فرقها دارد، هم در مبادی و هم در غایات و هم در ثمرات.
عزّت نفس، مبدئش توکل علی الله و اعتماد بر حق
تعالی، و غایتش خدا است، و ثمره‌اش ترک غیر است.^۲

مقام معظم رهبری:

مؤمن در سخت‌ترین شرایط هم احساس می‌کند عزیز
است و احساس ذلت نمی‌کند و خودش را نسبت به
دشمن، خوار احساس نمی‌کند؛ چون اقتدار معنوی
و درونی خودش را حفظ کرده و از دست نداده است.^۳

۱. شرح حدیث جنود عقل و جهل، ص ۳۳۴.

۲. سخنرانی در دیدار با جمع کثیری از خانواده‌های معظم اسرا و مفقودان شهرهای
تهران، کرج، ورامین، قم، کاشان، زنجان و اهواز، ۱۳۶۸/۵/۲.

* ٦٢. مناعت طبع

مستندات

الف - آیات

وَ لَا تَمْدُنَ عَيْنِيكَ إلَى مَا مَتَعْنَا بِهِ ازْواجاً مِنْهُمْ زَهْرَةُ الْحَيَاةِ
الَّذِي نَفَتَهُمْ فِيهِ وَ رِزْقُ رِبِّكَ خَيْرٌ وَ أَبْقَى. (طه: ١٣١)

زنهر چشم مدوز به آن چه از زینت زندگی دنیا به گروهی از آنان دادیم تا آن‌ها در آن امتحان کنیم و روزی پروردگار تو بهتر و پایدارتر است.

ب - روایات

۱. امام علیؑ :

أَقْبَحَ بِالْمُؤْمِنِ إِنْ تَكُونَ لَهُ رَغْبَةٌ تُذَلِّلُهُ.^۱

چه زشت است که مؤمن تمایلی داشته باشد که او را خوار می‌کند.

۱. بحار الانوار، ج ٧٣، ص ١٧٠.

۲. و نیز آن حضرت ﷺ:

الْمُؤْمِنُ عَفِيفٌ مُّقْتَنِعٌ مُّتَنَزِّهٌ مُّتَوَرِّعٌ.^۱

مؤمن، پاکدامن، قناعت‌پیشه، پاکسرشت و خوبیشتندار است.

ج - رهنمودها

مقام معظم رهبری:

من به مسئولان عرض می‌کنم (که) به جوانان مامناعت طبع و عفت اخلاقی و اطمینان به نفس و اعتماد به خود و صداقت و شجاعت بیاموزید؛ در آنها اراده، پولادین و انضباط اجتماعی و وجود کاری به وجود آورید؛ بعد هم برایشان برنامه‌ریزی کنید. این کارها شدنی است و این آینده محقق خواهد شد.^۲

۱. شرح غررالحكم، ج ۲، ص ۳۵.

۲. بیانات در دیدار جوانان و فرهنگیان در مصلای رشت (۱۳۸۰/۲/۱۲).

* ٦٣. حفظ کرامت و حرمت خود

مستندات

الف - آیات

١. وَلَقَدْ كَرِمَ رَبُّنَا بَنِي آدَمَ... (اسراء: ٧٠)

ما به فرزندان آدم، کرامت بخشیدیم.

٢. وَإِذَا أَمْرُوا بِاللَّهُوْمَرُوا كِرِاماً. (فرقان: ٧٢)

بندگان خدا کسانی هستند که وقتی به امر بیهوده‌ای
بگذرند با کرامت از آن عبور می‌کنند.

ب - روایات

١. امیر مؤمنان ﷺ :

وَأَكْرِمْ نَفْسَكَ عَنْ كُلِّ دُنْيَا وَإِنْ ساقْتَكَ إِلَى الرَّغَائِبِ، فَإِنَّكَ
لَنْ تَعْتَاضَ بِمَا تَبْذُلُ مِنْ نَفْسِكَ عَوْضًا!

خویشتن را از هرگونه پستی، (منزه و) بزرگ دار؛ گرچه (آن پستی) تو را به خواسته‌هایت برساند؛ زیرا به جای آنچه که از (آبرو و شخصیت) خود از دست می‌دهی، چیزی را به دست نخواهی آورد.

۲. امام حسین علیه السلام:

مَوْتٌ فِي عِزٍّ خَيْرٌ مِنْ حَيَاةٍ فِي ذُلٍّ.^۱
مرگ با عزت بهتر از زندگی ننگین است.

ج - رهنمودها

امام خمینی:

همه برادر و برادرنده؛ فقط و فقط کرامت در پناه تقوا و
برتری به اخلاق فاضله و اعمال صالحه است.^۲

مقام معظم رهبری:

بدون فداکاری، هیچ چیزی به نتیجه نخواهد رسید. اگر
خيال می‌کنند که عزت و کرامت و آزادی و زندگی
راحت را مثل یک لقمه می‌شود در دهان کسی گذاشت،
این اشتباه است. باید سختی را تحمل کنند؛ منتها
سختی، کوتاه‌مدت و موقتی است و از بین خواهد رفت.^۳

۱. بحار الانوار، ج ۴۴، ص ۱۹۲.

۲. حدیث بیداری، ص ۱۷۹.

۳. خطبه‌های نماز جمعه تهران، ۱۳۷۰/۱/۱۶.

○ ۲۷. رعایت اخلاق خانوادگی

تبیین

یکی از شایستگی‌های اخلاقی که در اسلام مورد توجه فراوان قرار گرفته است رعایت اخلاق اسلامی در خانواده است. از نظر اسلام محیط خانواده می‌تواند زمینه پرورش انسانهای مؤمن و صالحی باشد که جامعه را بهسی سعادت و خوشبختی رهنمون سازد و این مهم زمانی امکان‌پذیر است که بر رو ابط زن و شوهر و فرزندان مکارم اخلاق حاکم باشد.

مستندات

الف - آیات

۱. وَعَاشِرُوهُنْ بِالْمَعْرُوفِ. (نساء: ۱۹)

با همسران به نیکی رفتار کنید.

۲. مِنْ آيَاتِهِ أَنْ خَلَقَ لَكُمْ مِنْ أَنفُسِكُمْ أَزْواجًا لِتَسْكُنُوا إِلَيْهَا وَجَعَلَ بَيْنَكُمْ مُوَدَّةً وَرَحْمَةً إِنَّ فِي ذَلِكَ لَآيَاتٍ لِقَوْمٍ يَتَفَكَّرُونَ.

(روم: ۲۱)

از نشانه‌های او اینکه همسرانی از جنس خودتان برای
شما آفرید تا در کنار آنان آرامش یابید و در میانتان
مودّت و رحمت قرار داد؛ در این نشانه‌هایی است برای
گروهی که می‌اندیشنند!

۳. هُنَّ لِبَاسٌ لَكُمْ وَأَنْتُمْ لِبَاسٌ لَهُنَّ. (بقره: ۱۸۷)

زنان، لباس همسران، و شما (همسران) لباس آنها هستید.

ب - روایات

۱. رسول خدا :

أَقْرَبُكُمْ مِنِّي مَجْلِسًا يَوْمَ الْقِيَامَةِ أَحْسَنُكُمْ خُلُقًا وَخَيْرُكُمْ لَا هُلُمْ.^۱
نزدیک‌ترین شما به جایگاه من در روز رستاخیز کسی
است که خوش‌خلق‌ترین و نسبت به خانواده‌اش
بهترین باشد.

۲. امام صادق :

إِنَّ الْمَرْءَ يَعْتَاجُ فِي مَنْزِلِهِ وَعِبَالِهِ إِلَى ثَلَاثٍ خَلَالٍ يَكَلِّفُهَا
وَإِنْ لَمْ يَكُنْ فِي طَبِيعَهِ ذَلِكَ: مُعَاشَةً جَمِيلَةً، وَسَعَةً يَتَقدِّمُ
وَغَيْرَةً يَتَحَصَّنُ.^۲

هر مردی در خانه و خانواده به سه خصلت نیازمند است
و اگر در نهادش نیست باید به دست آورد؛ گشاده‌دستی
و غیرت ناموسی.

۱. وسائل الشیعه، ج ۱۲، ص ۱۵۳.

۲. بحار الانوار، ج ۷۸، ص ۲۳۶.

ج - رهنمودها

امام خمینی :

محیط خانوادگی هم کوشش بشود که یک محیط سالم باشد، بچه در محیط خانوادگی، در دامن مادر و در محیط خانه؛ مبدأ تربیت اصلی اش است، اگر در محیط خانه و در دامن مادر که بالاترین محل تربیت است، بچه خوب از کار درآمد....^۱

۱. صحیفه امام، ج ۸، ص ۳۶۲.

* ٦٤. تعلیم و تربیت و رسیدگی به فرزندان

مستندات

الف - آیات

١. يَا أَيُّهَا الَّذِينَ آمَنُوا قُوَا أَنفُسَكُمْ وَأَهْلِكُمْ نَاراً وَقُودُهَا
النَّاسُ وَالْحِجَارَه... (تحریم: ٦)

ای کسانی که ایمان آورده اید! خود و خانواده خویش را
از آتشی که هیزم آن انسانها و سنگهاست نگه دارید.

٢. إِنَّ الْخَاسِرِينَ الَّذِينَ خَسِرُوا أَنفُسَهُمْ وَأَهْلِيهِمْ يَوْمَ الْقِيَامَةِ
الا ذلِكَ هُوَ الْخُسْرَانُ الْمُبِينُ. (زمر: ١٥)

زیانکاران واقعی، در روز قیامت، آنانند که سرمایه وجود
خویش و بستگانشان را از دست داده اند! آگاه باشید که
زیان آشکار همین است! بگو: زیانکاران واقعی آنانند که
سرمایه وجود خویش و خانواده (بستگانشان) را در روز
قیامت از دست داده اند.

ب - روایات

۱. پیامبر گرامی ﷺ:

مِنْ حَقّ الْوَالَدِ عَلَى الَّذِي ثَلَاثَةُ يُحَسِّنُ اسْمَهُ، وَيُعَلِّمُ الْكِتَابَةَ،
وَيُزَوِّجُهُ اذْلَانَهُ.^۱

از حقوق فرزند بر پدر سه چیز است: اسم نیکو بر وی بندهد، سواد به او بیاموزد و چون به سن بلوغ رسید او را همسر دهد.

۲. همجنین آن حضرت ﷺ:

أَدْبُوا أَوْلَادَكُمْ عَلَى ثَلَاثٍ خِصَالٍ: حُبُّ نَبِيِّكُمْ، وَحُبُّ أَهْلِ
بَيْتِهِ، وَقِرَاءَةِ الْقُرْآنِ.^۲

فرزندان خود را بر سه خصلت تربیت کنید: دوست داشتن پیامبر تان، دوست داشتن اهل بیت او، و قرآن خواندن.

۳. و نیز:

عَلِّمُوا أَوْلَادَكُمُ السَّبَاحَةَ وَالرُّمَايَةَ.^۳

به کودکان خود شنا و تیراندازی یاد دهید.

ج - رهنمودها

امام خمینی :

بانوان هم باید معلم باشند برای فرزندان خود؛ در دامن خود مثل استادان، مثل معلمان تربیت کنند. پدران

۱. مکارم الاخلاق، ج ۱، ص ۴۷۴.

۲. کنز العمال، ۴۵۴۰۹.

۳. وسائل الشیعه، ج ۱۲، ص ۲۴۷.

باید معلم باشند از برای فرزندان خود. خانواده شما باید مدرسه باشد، تعلیم احکام اسلام، تهذیب اخلاق نونهالان. شما باید نونهالان^۱ مذهب تحول معلمان بدھید و معلمان باید آنها را بیشتر تهذیب کنند.

مقام معظم رهبری:

به نظر اسلام آن چیزی که اصل و محور است تشکیل کانون خانوادگی است. از نظر اسلام خانواده یک رکن بزرگ است اگر باشد و سالمش باشد و تربیت درست باشد در پیشرفت کار جامعه به صورتی که اسلام می‌خواهد تأثیر زیادی دارد.^۲

۱. صحیفه امام، ج ۷، ص ۱۶۲.

۲. بیانات در مراسم عقد، ۲۰ / ۴ / ۱۳۷۰.

* ۶۵. حسن معاشرت با همسر و فرزندان

تبیین

معاشرت به معنای آمیختن، الفت، مصاحبت، همدمی، رفاقت و زندگانی با هم، نشست و برخاست و مانند آن است.^۱ برخورد نیکو و آرامش بخشیدن به خانواده، از مهم‌ترین وظایف مرد در قبال همسر و فرزندان است.

مستندات

الف - آیات

وَعَاشِرُوهُنْ بِالْمَعْرُوفِ. (نساء: ۱۹)

بازنان(همسرانتان) به شایستگی رفتار کنید.

۱. لغت‌نامه دهخدا، ذیل واژه «معاشرت».

ب - روایات

۱. پیامبر اکرم ﷺ:

خَيْرٌ مُّكْمِلٌ لِّأَهْلِهِ وَأَنَا خَيْرٌ مُّكْمِلٌ لِّأَهْلِي.^۱

بهترین شما کسی است که با خانواده‌اش رفتار نیکو داشته باشد و من بهترین شما در رفتار با خانواده خود هستم.

۲. همچنین می‌فرماید:

أَقْرَئِكُمْ مِّنِي مَجْلِسًا يَوْمَ الْقِيَامَةِ، أَحْسَنُكُمْ حُلْقًا وَ خَيْرٌ كُمْ لِأَهْلِهِ.^۲

نزدیک‌ترین شما به من در قیامت کسانی‌اند که اخلاقشان نیکوتر است و با اعضای خانواده بهتر [وانسانی‌تر] رفتار کنند.

۱. طبرسی، ص ۲۱۶، اعلمی، بیروت.

۲. وسائل الشیعه، ج ۸، ص ۵۰۷.

* ٦٦. احترام و رسیدگی به والدین

مستندات

الف - آیات

١. وَقَضَى رَبُّكَ أَلَا تَعْبُدُوا إِلَيْهِ أَيَّاهُ وَبِالْوَالِدَيْنِ احْسَانًا. (اسراء: ٢٣)

پروردگارت حکم کرده که جز او را نپرستید و به پدر و مادر احسان کنید.

٢. وَأَخْفِضْنَاهُمَا جَنَاحَ الْذُلِّ مِنَ الرَّحْمَةِ. (اسراء: ٢٤)

در برابر شان، از روی مهریانی، شانه‌ها را فرو انداز (تواضع کن).

ب - روایات

١. پیامبر گرامی اسلام ﷺ :

رِضَى الرَّبِّ فِي رِضَى الْوَالِدَيْنِ وَ سَخْطُ الرَّبِّ فِي سَخْطِ الْوَالِدَيْنِ.^۱

۱. مستدرک الوسائل، ج ۲، ص ۶۲۷.

خوشنودی خدا در خوشنودی پدر و مادر و نارضایتی
پروردگار در ناخرسندی پدر و مادر است.

۲. امام صادق ع:

**الْأَحْسَانُ إِنْ تُحْسِنَ صُحْبَتُهُمَا وَإِنْ لَا تُكَلِّفَهُمَا إِنْ يَسْأَلُوكُمْ
شَيْئًا مِمَّا يَحْتَاجُونَ إِلَيْهِ وَإِنْ كُنَّا نَعْلَمُ مُسْتَغْنَيْنِ.^۱**

احسان (به پدر و مادر) این است که معاشرتشان را نیکو
داری و آنها را مجبور نسازی که چیزی از نیازمندی‌های
خود را از تو در خواست کنند گرچه بی نیاز باشند.

۳. رسول خدا صلی الله علیه و آله و سلم:

وَوَالَّذِينَ كَفَاطِعُهُمَا وَبِرُّهُمَا حَيَّيْنِ كَانُوا أَوْ مَيِّتَيْنِ.^۲

پدر و مادر را اطاعت کن و به ایشان نیکی نما چه زنده
باشند و چه مرده.

۱. من لا يحضره الفقيه، ج ۴، ص ۴۰۷.

۲. اصول کافی، ج ۲، ص ۱۲۶.

* ۶۷. صله ارحام

تبیین

صله در لغت به معنای احسان و دوستی آمده است و مراد از رحم، خویشاوندان و بستگان می‌باشند.^۱ در اصطلاح، صله رحم محبّت و سلوک داشتن با خویشان و نزدیکان است.^۲

مستندات

الف - آیات

۱. وَاتَّقُوا اللَّهُ الَّذِي تَسَاءَلُونَ بِهِ وَالْأَرْحَامَ إِنَّ اللَّهَ كَانَ عَلَيْكُمْ رَّقِيباً. (نساء: ۱)

بترسید از آن خدایی که به نام او از یکدیگر درخواست می‌کنید و درباره ارحام کوتاهی نکنید، همانا خداوند مراقب شماست.

۱. فرهنگ عمید.

۲. لغت‌نامه دهخدا.

۲. وَاعْبُدُوا اللَّهَ وَ لَا تُشْرِكُوا بِهِ شَيْئاً وَ بِالْوَالِدَيْنِ إِحْسَاناً
وَبِذِي الْقُرْبَىٰ. (نساء: ۳۴)

و خدارا پرستید و هیچ چیز را شریک او قرار ندهید و به
پدر و مادر و خویشان نیکی کنید.

ب - روایات

۱. رسول خدا ﷺ :

أوصي الشاهدَ مِنْ أُمّتِي وَالْفَائِتَبَ مِنْهُمْ وَ مَنْ فِي أَصْلَابِ
الرِّجَالِ وَأَرْحَامِ النِّسَاءِ إِلَى يَوْمِ الْقِيَامَةِ أَنْ يَصِلَ الرُّحْمَ وَإِنْ
كَانَتْ مِنْهُ عَلَى مَسِيرَةِ سَنَةٍ فَإِنَّ ذَلِكَ مِنَ الْدِينِ.

به آنان که حاضرند و آنان که غایبند و آنان که از
صلب‌های مردان و رحم‌های زنان تا روز قیامت به دنیا
می‌آینند، سفارش می‌کنم که صله رحم نمایند، گرچه
مستلزم پیمودن یک سال راه باشد، زیرا صله رحم
(یکی) از (مسائل مهم) دین است.

۲. امیر مؤمنان علیؑ :

أَكْرِمْ عَشِيرَتَكَ، فَلَوْنَهُمْ جَنَاحُكَ الَّذِي بِهِ تَطِيرُ، وَ أَصْلُكَ
الَّذِي إِلَيْهِ تَصِيرُ، وَ يَدُكَ الَّتِي بِهَا تَصُولُ.^۲

خویشانت را گرامی بدار، زیرا آنان بال و پر تو هستند که
با آنان پرواز می‌کنی و اصل و ریشه تو می‌باشند که به

۱. بحار الانوار، ج ۷۱، ص ۱۰۵، بیروت.

۲. نهج البلاغه، نامه ۳۱، ص ۹۳۹.

ایشان بازمی‌گردی (از آنان کمک گرفته و به آن‌ها سرفرازی) و دست (یاور) تو هستند که با آن‌ها (به دشمن) حمله می‌کنی (و پیروز می‌شوی).

۳. امام صادق :

**صِلَةُ الْأَرْحَامِ تُحَسِّنُ الْخُلُقَ وَ تُسَمِّحُ الْكَفَ وَ تُطَيِّبُ النَّفْسَ
وَ تَزِيدُ فِي الرُّزْقِ وَ تُتَسْعِي فِي الْأَجْلِ.**^۱

پیوند با خویشاوندان، اخلاق رانیکو، دست را بخشنده،
جان را با صفا، رزق را افزایش و مرگ را به تأخیر
می‌اندازد.

۴. رسول خدا :

**مَنْ مَشَى إِلَى ذِي قَرَابَةٍ بِنَفْسِهِ وَ مَا لَهُ لِيَصِلَ رَحْمَةً أَعْطَاهُ اللَّهُ
عَزَّ وَ جَلَ أَجْرًا مِأْمَأَ شَهِيدٍ.**^۲

هر کس با جان و مالش، صله رحم کند، خدای متعال
اجر صد شهید به او می‌دهد.

ج - رهنمودها

امام خمینی :

صدقه بر ارحام و اقربا افضل است از غير آنها، و بر آن،
عنوان صله رحم، که از افضل عبادات است، منطبق
شود، چنانچه در حدیث وارد است که «افضل صدقات

۱. اصول کافی، ج ۲، ص ۱۵۲.

۲. وسائل الشیعه، ج ۱، ص ۲۸۷.

صدقه به ذی رحم است، و صله اخوان اجرش بیست است، و صله رحم بیست و چهار است بلکه در بعضی روایات است که صدقه به غیر رحم در صورتی که رحم محتاج است قبول نمی‌شود.^۱

مقام معظم رهبری:

نوروز را بجهانهای برای دید و بازدید و رفع کدورت‌ها و کینه‌ها و محبت به یکدیگر قرار می‌دهند. این همان برادری و عطوفت اسلامی و همان صله رحم اسلام است؛ بسیار خوب است.^۲

۱. چهل حدیث، ص ۴۹۲.

۲. بیانات در صحن مطهر حضرت ثامن الحجج، امام رضا^ع، ۱۳۷۷/۱/۱.